

Júlia Romain

Fa dos anys, en primavera, jo seguia a peu la riba de la Mediterrània. Voleu res més dolç que fantasiar, tot caminant a grans passos per una carretera? Marxeu dins la llum, dins el vent que acaricia, al flanc de les muntanyes, a la vora del mar! I somnieu! Quantes d'illusió, d'amors, d'aventures passen, en dues hores de camí, dins una ànima que vagabundeja! Totes les esperances confuses i joioses us entren amb l'aire tebi i lleuger; hom les beu dins la brisa, i elles fan néixer en el nostre cor un apetit de felicitat que s'engrandeix amb la fam excitada per la marxa. Les idees ràpides, encisadores, volen i canten com ocells.

Seguia aquest llarg camí que de Sant Rafael va a Itàlia, o més ben dit, aquest llarg decorat superb i canviant que sembla fet per a la representació de tots els poemes d'amor de la terra. I pensava que des de Cannes, on es sol posar, fins a Mònaco on es juga, la gent no ve a penes en aquest país si no és per fer-hi nosa o reventar el diner, per presumir sota el cel deliciós, dins aquest país de roses i tarongers, totes les baixes vanitats, les pretensions ximpls, les vils cobdícies, i ben mostrar l'esperit humà tal com és, rastrer, ignorant, arrogant i cupídic.

Tot de cop, al fons d'una de les badies encisadores que es troben a cada revol de la muntanya, vaig apercebre algunes viles, quatre o cinc solament, de cara a la mar, al peu del mont, i davant un bosc salvatge d'avets que se n'anava al lluny per darrera d'elles entre dos grans congostos sense camins i potser sense sortides.

Un d'aquests xalets em féu aturar en sec davant la porta, de tan bonic com era: una caseta blanca, amb fustatges bruns, i coberta de roses que s'enfilaven fins a la teulada.

I el jardí: un mantell de flors, de totes les colors i totes les adçades, barrejades en un desordre coquet i buscat. L'herbei n'estava farcit; cada graó de l'escalinata en portava una tofa en sos extrems, les finestres deixaven penjar sobre la façana esclatant raimis blaus i grocs; i la terrassa de balustrades de pedra, que cobria aquesta graciosa mansió, estava engarlandada d'enormes empanetes roges semblants a taques de sang.

Al darrera s'albirava una llarga avinguda de tarongers florits que arribava fins al peu de la muntanya.

Sobre la porta, en petites lletres d'or, aquest nom: «Villa d'Antany».

Jo em demanava quin poeta o bé quina fada, vivia allí, quin solitari inspirat havia descobert aquell lloc i creat aquesta casa d'ensomni, que semblava brotada dins d'un ram.

Un picapedrer esberlava rocs sobre la carretera, una mica més lluny. Li vaig demanar el nom del propietari d'aquella joia. I respongué:

—Es la senyora Júlia Romain.

Júlia Romain! En la meua infantesa, altre temps havia sentit parlar tant d'ella, de la gran actriu, la rival de Raquel!

Cap dona no hav'a estat més aplau-

dida i més amada, més amada sobretot! Quants de duels i de suïcidis per ella, i quantes d'aventures ressonants! Quina edat tindria ara, aquesta seductora? Seixanta, setanta, setanta cinc anys? Júlia Romain! Ací, en aquesta casa! La dona que havia adorat el més gran músic i el poeta més rar del nostre país! Em recordo encara de l'emoció que s'elevà per tota la França (jo tenia aleshores dotze anys) a causa de la seva fugida a Sicília amb l'un, després de la seva ruptura escandalosa amb l'altre.

Se'n va anar un vespre, després d'una primera representació, en la qual el públic l'havia aclamada durant mitja hora, i la féu sortir onze vegades seguides; se'n va anar amb el poeta, en cadira de posta, tal com es solia fer aleshores; travessaren la mar per anar a estimar-se a l'illa antiga, filla de la Grècia, sota l'immens bosc de tarongers que envolta Palerm i que hom anomena la «Conca d'Or».

Va ser contada llur ascensió a l'Etna i com s'estaven abocats sobre l'immens cràter, abraçats, la galta contra la galta, com si es volguessin llançar al fons de la timba de foc.

Ell morí, l'home dels versos torbadors, tan profunds que havien dat el vertigen a tota una generació, tan subtils, tan misteriosos, que havien obert un món nou als novells poetes.

L'altre també era mort, l'abandonat, que havia trobat per a ella frases de música tals, que romanien gravades en totes les memòries, frases de triomf i de desesper, punyents, embogidores.

Ella era allà, ella, dins d'aquella caseta velada de flors.

No vaig vacillar gens, vaig trucar. Un criadet vingué a obrir, un noi

de divuit anys d'aire barroer, de mans tosques. Vaig escriure en la meua tarja un compliment galant per a la vella actriu i un viu prec de ser rebut. Potser coneixia el meu nom i consentiria a obrir-me la porta.

El vailet s'allunyà, després retornà i em demanà que el seguís; i em féu entrar en un saló net i correcte, d'estil Lluís-Felip, amb els mobles freds i feixucs, dels quals una minyoneta de setze anys, de cintura prima, però no gaire bonica, aixecava les fundes en honor meu.

Després, vaig romandre sol.

Sobre els murs, tres retrats, el de l'actriu, en un dels seus papers, el del poeta amb la gran levita cenyida al flanc, i la camisa amb ruixes d'aquell temps, i el del músic, assegut davant d'un clavecí. Ella, rossa, encantadora, però amanerada a la faisó de l'època; somreia sa boca graciosa i son ull blau; i la pintura era acurada, fina, elegant i eixuta.

Els semblaven llucar ja la propietat posteritat.

Tot allò sentia l'antigor, els jorns acabats i les persones desaparegudes.

Una porta s'obrí, una doneta entrà; vella, molt vella, molt petita, amb garbes de cabells blancs, celles blanques, una veritable rateta blanca ràpida i furtiva.

Em donà la mà i digué, amb una veu conservada fresca, sonora, vibrant:

—Gràcies, senyor. Com és de gentil pels homes d'avui dia de recordar-se de les dones d'altre temps! Asseieu-vos.

I jo li vaig explicar com la seva casa m'havia seduït, com havia volgut conèixer el nom de la propietària, i com havent-lo conegut, no havia pogut resistir al desig de trucar a la porta.

Ella respongué:

—Això m'ha fet tant més de plaer, senyor, quan veus ací que és la primera vegada que semblant cosa passa. Quan m'han donat la vostra tarja, amb el mot graciós que portava m'he comogut com si m'haguessin anunciat un vell amic desaparegut vint anys ha. Sóc una morta, jo, una veritable morta, de la qual ningú no es recorda, en qui ningú no pensa fins el dia que em moriré de bo de bo; i aleshores tots els diaris parlaran, durant tres dies, de Júlia Romain, amb anècdotes, amb detalls, records i elogis emfàtics. Després tot s'haurà acabat per a mi. Va emmudir, i continuà després d'un silenci.

—I això no serà pas llarg ara. D'ací alguns mesos, d'ací alguns dies, d'aquesta doneta encara viva només en restarà que un petit esquelet.

Alçà els ulls vers el seu retrat que li somreia, que somreia a aquesta vella, a aquesta caricatura d'ella mateixa; després esguardà els dos homes, el poeta desdenyós i el músic inspirat que semblaven dir-se: «Què vol aquesta ruïna?»

Una tristesa indefinible, punyent, irresistible m'estrenyia el còr, la tristesa de les existències acomplides, que es debaten encara dins ls records de la mateixa manera que hom es nega dins una aigua profunda.

Des del meu lloc, veia passar per la carretera els vehicles, brillants i ràpids anant de Niça a Mònaco. I, a dins, dones joves, boniques, riques, sortoses; homes somrients i satisfets. Ella seguí el meu esguard, comprengué el meu pensament i murmurà amb un somriure resignat:

—Hom no pot pas ser i haver estat.

Jo li vaig dir:

—Com deu haver esta bella la vida per a vós!

Ella deixà escapar un gran sospir:

—Bella i dolça. Es per això que l'enyoro tant.

Vaig veure que estava disposada a parlar d'ella mateixa; i dolçament, amb precaucions delicades, com quan hom toca doloroses carns, em vaig posar a interrogar-la.

Ella parlà dels seus èxits, de les seves embriagueses, de sos amics, de tota sa existència triomfant. Li vaig preguntar:

—Les més vives joies, la vera felicitat, les deveu al teatre?

Ella respongué vivament:

—Oh! no.

Vaig somriure, ella continuà, elevat vers els dos retrats un esguard trist:

—A ells.

No em vaig poder estar de demanar:

—A quin?

—A tots dos. Els confonc igualment un xic en la meua memòria de vella, i d'altra banda, sento remordiment per l'un, avui dia.

—Aleshores, senyora, no és pas a ells, sinó a l'amor en si que va el vostre agraïment. Ells només n'han estat els intèrprets.

—Es possible. Però quins intèrprets!